

کلاس‌های شلوغ و پرجمعیت است. به‌ویژه وجود این شرایط در دوره ابتدایی توجه ویژه‌ای از سوی آنان را برای مدیریت کلاس می‌طلبد. شاید مدارس کمی در کشور ما وجود داشته باشند که از استانداردهای جمعیتی و امکانات ورزشی متناسب با این جمعیت برخوردار باشند. حال سؤال‌های

کلیدواژه‌ها: کلاس‌های پر ازدحام، تدریس تربیت‌بدنی، وضعیت سلامت دانش‌آموزان، وضعیت مدرسه

یکی از چالش‌هایی که همواره معلمان تربیت‌بدنی با آن مواجه می‌شوند تدریس در

مدیریت کلاس‌های پرجمعیت در مقطع ابتدایی:

سلسله مراتب تدریس درس تربیت‌بدنی

امیر اشراقی، دانشجوی دکتری تربیت‌بدنی
زینت کبیری، کارشناسی ارشد تربیت‌بدنی

اساسی وجود دارند که عبارت‌اند از: در این گونه کلاس‌ها جایگاه الگوهای تدریس کجاست؟ تا چه اندازه معلم تربیت‌بدنی می‌تواند به اهداف تعیین شده در محتوای آموزشی پیش‌بینی شده از سوی وزارت آموزش و پرورش دست یابد؟ آیا برنامه‌ریزی آموزشی و تعیین کردن الگوهای تدریس مناسب، برای رسیدن به اهداف آموزشی در این کلاس‌ها نشدنی است و یا باید آن را رویایی دست نیافتنی دانست؟ مدیران مدارس و وزارت آموزش و پرورش در اداره این کلاس‌ها چه نقشی می‌توانند داشته باشند؟ در نهایت سلسله مراتب روش تدریس در این گونه کلاس‌ها به چه صورت می‌باشد؟

جایگاه اهداف و محتوای آموزشی در کلاس‌های پرجمعیت
باید این واقعیت را پذیرفت که ممکن است

برخی از دانش‌آموزان در کلاس‌های پر ازدحام از دست یافتن به تمامی اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌های آموزشی درس تربیت‌بدنی جا بمانند. این چالش به خصوص در سال‌های ابتدایی به دلیل نبود رشد کامل عقلانی و عدم تسلط کامل دانش‌آموزان در مهارت‌های پایه ورزشی بیشتر به چشم خواهد آمد. بسیار مهم است که در این گونه موارد انتظارات متناسب با شرایطی که معلمان تربیت‌بدنی با آن مواجه هستند تعریف شود تا از تخریب هویت شغلی آنان و تصمیم‌گیری‌ها و قضاوت‌های سطحی و نادرست اجتناب گردد. در نظر گرفتن مرزی عادلانه میان واقعیت و حقیقت از سوی مسئولین به کاهش مشکلات پیش‌روی معلمان تربیت‌بدنی و مدیران مدارس کمک شایانی خواهد کرد. حقیقت پیش‌روی مدیران و معلمان تربیت‌بدنی در مدارس این است که محقق شدن اهداف و محتوای آموزشی پیش‌بینی شده در برنامه آموزش درس تربیت‌بدنی با کیفیت آموزشی بالا، ایده‌آلی است که در کلاس‌های با جمعیت استاندارد (به خصوص در مقطع ابتدایی) در مدارس برخوردار از فضا و امکانات آموزشی مناسب، قابل دستیابی است. انجمن ملی تربیت‌بدنی و ورزش (NASPE)^۲ توصیه می‌کند که کلاس‌های بزرگ و پرجمعیت تربیت‌بدنی، حداکثر استاندارد جمعیتی با نسبت یک معلم به ۳۵ دانش‌آموز را همراه با امکانات کامل ورزشی داشته باشد (۱)، اما واقعیت این است که معلمان ممکن است با جمعیتی حتی بیش از ۴۵ دانش‌آموز و مدارس فاقد ابتدایی‌ترین امکانات ورزشی در کلاس خود هم مواجه شوند. البته این تصور نیز کاملاً نادرست است که در صورت ایده‌آل نبودن شرایط، برای رسیدن به اهداف آموزشی پیش‌بینی شده، هیچ تلاشی از سوی معلمان تربیت‌بدنی انجام نگیرد. همان‌طور که پیدا کردن مرزی عادلانه میان واقعیت و حقیقت از سوی مسئولین می‌تواند کمک‌کننده باشد، در ابتدای امر پذیرفتن این نوع شرایط کاری از سوی معلمان تربیت‌بدنی و تلاش برای مدیریت آن مطابق با اصول و فلسفه درس تربیت‌بدنی بسیار حائز اهمیت است. پذیرفتن و کنار آمدن با شرایط کاری در این گونه کلاس‌ها از سوی معلمان تربیت‌بدنی مزایای بسیاری دارد که از آن جمله می‌توان به ایجاد آرامش ذهنی و روانی و در نتیجه ایجاد انگیزه بیشتر برای مدیریت بحران و در نهایت رضایت شغلی آنان اشاره کرد.

یکی از چالش‌هایی که همواره معلمان تربیت‌بدنی با آن مواجه می‌شوند تدریس در کلاس‌های شلوغ و پرجمعیت است

یکی از مهم‌ترین اقداماتی که معلم درس تربیت‌بدنی باید مورد توجه قرار دهد این است که موقعیت کلاس خود را دقیقاً ارزیابی کند

نکته قابل توجه این است در نظر گرفتن محتوای آموزشی تعریف شده توسط معلمان تربیت‌بدنی به‌عنوان خطوط راهنمای کلی برای تدریس در موقعیت کلاس‌های پر ازدحام می‌تواند خط‌بطلانی در جهت تبدیل ساعت درس تربیت‌بدنی به ساعت به‌اصطلاح ورزش و بازی باشد.

سلسله‌مراتب ورود به مرحله تدریس در کلاس‌های پرجمعیت (ارتیکولاسیون^۳ آموزش)

گام اول: ارزیابی وضعیت سلامتی دانش‌آموزان

یکی از مهم‌ترین اقداماتی که معلم درس تربیت‌بدنی باید مورد توجه قرار دهد این است که موقعیت کلاس خود را دقیقاً ارزیابی کند. این ارزیابی شامل ارزیابی وضعیت سلامتی دانش‌آموزان از نظر مشکلات جسمی و روحی و همچنین ارزیابی کلی از سطوح فرهنگی، ورزشی، اجتماعی و اقتصادی آنان است. برای پیشگیری از بروز حوادث احتمالی به‌خصوص در کلاس‌های پرجمعیت آگاهی از وضعیت سلامتی دانش‌آموزان جزء اساسی‌ترین اقداماتی است که باید صورت پذیرد. اهمیت اطمینان یافتن از وضعیت سلامتی دانش‌آموزان به حدی است که معلمان تربیت‌بدنی باید این نکته را مدنظر قرار دهند که قبل از این کار اقدام به برگزاری کلاس به‌صورت عملی و فعالیت‌بدنی ننمایند. بررسی وضعیت سلامتی دانش‌آموزان با توجه به مقطع تحصیلی آنان بسیار ساده است و راه کارهای قانونی آن نیز از طرف وزارت آموزش و پرورش پیش‌بینی شده است. در مقطع ابتدایی و پایه اول اطلاعات حیاتی مربوط به وضعیت سلامتی دانش‌آموزان در پرونده‌شناسنامه سلامت دانش‌آموزان موجود است. پزشک معتمد آموزش و پرورش در فرم‌های مخصوصی که پیش‌بینی شده است، اجازه شرکت کردن یا شرکت نکردن در فعالیت‌های ورزشی را گزارش کرده است. نکته قابل توجه در این بخش این است که معلمان می‌بایست اطلاعات دانش‌آموزانی که دارای ممنوعیت پزشکی هستند را به‌طور کامل در لیست دفتر کار خود ثبت کنند. ارتباط مستمر با انجمن اولیا و مربیان و گرفتن اطلاعات تکمیلی از آن‌ها از راه ارتباط مستقیم خود و یا با ارتباط غیرمستقیم مدیریت مدرسه با انجمن اولیا و مربیان بسیار مفید و کمک‌کننده می‌باشد. در پایه‌های دوم تا ششم ابتدایی نیز حتماً برگزاری جلسه‌ای به همراه معلم پایه مربوطه و انجمن اولیا و مربیان ضروری است. با توجه به اینکه فقط در شناسنامه سلامت دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی

اطلاعات کاربردی و قانونی درباره سلامت جسمانی وجود دارد، برای پایه‌های دوم تا ششم لازم است تا از لحاظ حقوقی، اولیای دانش‌آموزان با تعهدنامه کتبی اینکه فرزند آنان مشکل جسمانی دارد یا ندارد را به مدیریت مدرسه اعلام نمایند. نمونه‌ای از این نمون برگ اعلام وضعیت سلامتی دانش‌آموزان در دفتر کار معلمان تربیت‌بدنی موجود است. ارتباط مستمر با انجمن اولیا و مربیان و معلم مقطع مربوطه و اجرای مقررات پیش‌بینی شده در دفتر کار معلمان می‌تواند حوادث و اتفاقات جبران‌ناپذیر را در حد بسیار قابل توجهی کاهش دهد. در بسیاری از این موارد این ارتباط مستمر، نظارت اولیا و مشارکت آنان و همچنین در ارتباط بودن با پزشک دانش‌آموزان دارای بیماری‌های خاص می‌تواند برای رفع مشکلات جسمانی دانش‌آموز بسیار مفید واقع شود. متأسفانه در حال حاضر به دلیل فقدان نگرشی مثبت به درس تربیت‌بدنی از سوی بسیاری از اولیای دانش‌آموزان و یا حتی برخی از مدیران مدارس و نپذیرفتن ساعت درس تربیت‌بدنی دروسی که در برنامه آموزشی دانش‌آموزان تعریف شده است، معلمان تربیت‌بدنی تاکنون نتوانسته‌اند در انجمن اولیا و مربیان جایگاه مطلوبی کسب کنند. در صورتی که با توجه به اطلاعاتی که معلمان تربیت‌بدنی در مورد سلامتی، تغذیه و فعالیت‌بدنی دارند به راحتی می‌توانند با برگزاری جلسات منظم در انجمن اولیا و مربیان دیدگاه بسیاری از اولیا و مدیران مدارس را به درس تربیت‌بدنی تغییر دهند. این واقعیت را باید پذیرفت که این تغییر دیدگاه به یکباره ایجاد نمی‌شود و در بعضی مناطق کشور شاید چندین ماه تحصیلی به طول بینجامد، اما کمترین مزیتی که دارد ایجاد نگرش مثبت به درس تربیت‌بدنی و پیگیری وضعیت سلامتی دانش‌آموزان از سوی اولیای آن‌هاست.

گام دوم: ارزیابی وضعیت مدرسه

دومین اقدام برای مدیریت کلاس‌های پرجمعیت ارزیابی وضعیت مدرسه از نظر سطح امکانات، فضا، تجهیزات، بودجه و توان مالی می‌باشد. قبل از شروع تقویم آموزشی سال تحصیلی جدید بررسی ایمنی امکانات، تجهیزات و فضاهای آموزشی مدرسه از اهمیت بسزایی برخوردار است. هر چقدر مدرسه دارای فضای وسیع‌تر و امکانات و تجهیزات بیشتر باشد مدیریت کلاس‌های پرجمعیت هم آسان‌تر و سهل‌تر خواهد بود. ضروری‌ترین اقدام برای بررسی وضعیت فضاها، تجهیزات و امکانات مدرسه تهیه فهرستی دقیق از وضعیت ایمنی آن‌هاست. شناسایی نقاط

هر چقدر مدرسه دارای فضای وسیع‌تر و امکانات و تجهیزات بیشتر باشد مدیریت کلاس‌های پرجمعیت هم آسان‌تر و سهل‌تر خواهد بود

نام زمین	فاصله ایمن تا دیوارها		خط‌کشی مناسب		وضعیت تیرک‌ها و میله‌ها		ناهمواری در زمین	
	دارد	ندارد	دارد	ندارد	ایمن	ناایمن	وجود دارد	وجود ندارد
والیبال								
فوتبال								
بسکتبال								

ضروری ترین اقدام برای بررسی وضعیت فضاها، تجهیزات و امکانات مدرسه تهیه فهرستی دقیق از وضعیت ایمنی آن‌هاست

۴. گروه‌بندی را یک‌بار انجام دهید سپس با دو، سه جلسه تمرینی گروه را برای سطوح مهارتی گروه‌ها انجام دهید.
۵. بعد از مرحله چهارم، دیگر زمان آموزش را برای انجام گروه‌بندی مجدد تلف نکنید. (گروه‌ها ثابت باشند).
۶. گروه‌ها را با شماره یا اسم به بقیه دانش‌آموزان معرفی کنید تا همگی به گروه خود احساس تعلق خاطر داشته باشند.
۷. برای انجام مرحله گرم کردن و جلوگیری از اتلاف وقت سعی کنید جای مشخصی را برای هر گروه در نظر بگیرید و حتی الامکان جای گروه‌ها را تغییر ندهید.
۸. دانش‌آموزانی را که از لحاظ جسمانی مشکلات خاصی دارند در صورت نیاز و برای جلوگیری از آسیب‌های احتمالی در گروهی جداگانه گروه‌بندی کنید.
۹. برای ایجاد انگیزه یادگیری در بین گروه‌ها، هر جلسه گروه برتری را برای آموزش به بقیه گروه‌ها معرفی کنید.

خطرناک از لحاظ ایمنی، ثبت آن‌ها و گزارش به مدیریت مدرسه برای رفع آن‌ها بسیار ضروری است. تمامی دروازه‌ها حتماً بایستی با اتصال مطلوب به زمین ثابت شده باشند تا از سقوط احتمالی آن‌ها پیشگیری شود. باید به استفاده از فوم‌های ایمن برای ایمن‌سازی میله‌های دروازه‌ها و میله‌های والیبال و بسکتبال به‌منظور جلوگیری از برخورد احتمالی دانش‌آموزان با آن‌ها توجه شود. تعامل سازنده میان معلم تربیت‌بدنی و مدیریت مدرسه در این بخش می‌تواند با هزینه بسیار کم، رفع‌کننده بسیاری از مشکلات مربوط به ایمنی تجهیزات باشد. نمونه‌ای از فرم ارزیابی وضعیت ایمنی امکانات و تجهیزات در شکل بالا نشان داده شده است.

نکته قابل توجه دیگر در این بخش تعبیه جعبه کمک‌های اولیه و نصب آن در جایی مشخص و در دسترس و تهیه وسایل لازم آن و آمادگی برای مواجه شدن با حوادث احتمالی می‌باشد.

گام سوم: گروه‌بندی دانش‌آموزان

گام سوم گروه‌بندی دانش‌آموزان با توجه به سطح تکاملی آنان و هم‌چنین توجه به محتوای آموزشی پیش‌بینی شده در برنامه آموزشی پیش‌بینی شده در هر دوره تحصیلی می‌باشد. در گروه‌بندی دانش‌آموزان توجه به نکات زیر بسیار مفید است:

۱. تا جایی که امکان دارد به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان توجه کنید.
۲. از نظر سطوح مهارتی سعی کنید که گروه‌ها را طوری بزرگ‌بندی کنید که دانش‌آموزان از همه سطوح عالی، متوسط و ضعیف مهارتی در یک گروه وجود داشته باشند.
۳. برای بهتر پیش بردن کار آموزشی سعی کنید فردی که از نظر مهارتی از دیگران برتر است سرگروه معرفی کنید.

پی‌نوشت‌ها

1. Aeshraghi. medu@ yahoo.com
2. National Association for sport & physical Education
3. Articulation

منابع

1. Teaching Large Class Sizes in Physical Education Guidelines and Strategies (2006). National Association for sport & physical Education. NASPE sets the standard, guidance document.
۲. هلسیون، دونالد (۱۳۸۱). اهداف و راهبردها در آموزش تربیت‌بدنی. ترجمه حلاجی، محسن. تهران: انتشارات دفتر تحقیقات و توسعه.
۳. تجربیات کاری محققان

گام چهارم: انتخاب روش تدریس

گام آخر این است که براساس فلسفه فکری خود، وضعیت کلاس، امکانات مدرسه و روش تدریس خاص خود را انتخاب کنید. توضیح درباره روش‌های تدریس در کلاس‌های پرجمعیت در این مجال کوتاه نمی‌گنجد. یکی از بهترین و کاربردی‌ترین روش‌های تدریس در این‌گونه موارد استفاده از روش‌ها و طرح درس‌های مبتنی بر سطوح تکاملی دانش‌آموزان است. در این روش دانش‌آموزان به پنج سطح یعنی سطح صفر: بی‌مسئولیتی، سطح یک: خویشتنداری، سطح دو: پایبندی، سطح سه: مسئولیت‌پذیری فردی و سطح چهار: علاقه‌مندی، تقسیم می‌شوند و برای هر سطح راهبردهای ویژه و عملی ارائه می‌گردد (۲).